
РОЗДІЛ II. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342.2.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.11>

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК НОВА РЕАЛЬНІСТЬ ТА ЙОГО ПОТЕНЦІЙНИЙ ВПЛИВ НА КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Берназюк І.М.,
доктор юридичних наук,
Заслужений юрист України,
радник з правових питань АТ «Сенс банк»
ORCID: 0000-0002-8460-2687
e-mail: bernazi@ukr.net

Берназюк І.М. Штучний інтелект як нова реальність та його потенційний вплив на конституційно-правове регулювання в Україні.

Вказується, стрімкий розвиток ШІ ставить під сумнів ефективність існуючих конституційно-правових механізмів захисту прав людини та основоположних принципів демократії, що було частково досліджено у попередніх працях автора зокрема, щодо конституційно-правового статусу стратегічних актів та реалізації конституційного права на доступ до публічної інформації.

У статті розглядається вплив штучного інтелекту (ШІ) на конституційно-правове регулювання в Україні, що є одним із ключових питань у світлі сучасного технологічного розвитку. ШІ, як нова реальність, формує не лише значні можливості для національної правової системи, а й створює виклики, які потребують перегляду існуючих правових норм. На основі глибокого аналізу конституційних принципів і прав людини, закріплених у Конституції України, розкриваються аспекти взаємодії ШІ з такими правами, як право на приватність, свободу слова, власність та працю. Особлива увага приділяється аналізу змін, які можуть бути внесені до статей 3, 8, 22, 28, 31, 32, 34, 41, 43 Конституції України для адаптації до нових викликів. У статті також обговорюються етичні та соціальні аспекти використання ШІ, зокрема необхідність забезпечення прозорості, відповідальності й недискримінації у процесах, що залучають цю технологію. Аналізуються можливі наслідки відсутності належного регулювання ШІ, що можуть включати ризики дискримінації, порушення приватності та послаблення демократичних інститутів. Зазначається, що своєчасне і комплексне правове врегулювання впливу ШІ сприятиме створенню збалансованої системи взаємодії людини й технологій. На основі проведеного аналізу пропонуються практичні рекомендації щодо вдосконалення конституційно-правового регулювання з урахуванням викликів, які створює ШІ, та з метою побудови ефективної стратегії регулювання цієї сфери в Україні. Особлива увага приділяється значенню верховенства права, захисту прав людини та основоположних принципів демократії в умовах цифрової трансформації. Таким чином, стаття пропонує цілісне бачення впровадження ШІ у правову систему України, яке сприятиме гармонізації національного законодавства із міжнародними стандартами та викликами сучасності.

Ключові слова: Конституційно-правове регулювання, штучний інтелект, права людини, зміни до Конституції України, верховенство права, приватність, етика.

Bernaziuk, I.M. Artificial Intelligence as a new reality: potential impact on constitutional and legal regulation in Ukraine.

It is indicated that the rapid development of AI calls into question the effectiveness of existing constitutional and legal mechanisms for protecting human rights and the fundamental principles of democracy, which was partially explored in the author's previous works, in particular, regarding the constitutional and legal status of strategic acts and the implementation of the constitutional right to access public information.

The article examines the impact of artificial intelligence (AI) on constitutional and legal regulation in Ukraine, which is one of the key issues in light of modern technological development. AI, as a new

reality, not only creates significant opportunities for the national legal system but also poses challenges that require a revision of existing legal norms. Based on a thorough analysis of constitutional principles and human rights enshrined in the Constitution of Ukraine, the article explores the interaction of AI with rights such as privacy, freedom of speech, property, and labor. Particular attention is paid to analyzing amendments that could be made to Articles 3, 8, 22, 28, 31, 32, 34, 41, and 43 of the Constitution of Ukraine to address the challenges of AI. The article also discusses the ethical and social aspects of AI use, particularly the need to ensure transparency, accountability, and non-discrimination in processes involving this technology. Possible consequences of inadequate AI regulation are analyzed, including risks of discrimination, privacy violations, and the weakening of democratic institutions. It is noted that timely and comprehensive legal regulation of AI's impact will contribute to the creation of a balanced system of interaction between humans and technology. Based on the conducted analysis, practical recommendations are proposed for improving constitutional and legal regulation in light of AI challenges and for developing an effective strategy for regulating this field in Ukraine. Special attention is given to the importance of the rule of law, the protection of human rights, and the fundamental principles of democracy in the context of digital transformation. Thus, the article provides a comprehensive vision of AI implementation in Ukraine's legal system, promoting the harmonization of national legislation with international standards and contemporary challenges.

Key words: Constitutional and Legal Regulation, Artificial Intelligence, Human Rights, Amendments to the Constitution of Ukraine, Rule of Law, Privacy, Ethics.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток ШІ ставить під сумнів ефективність існуючих конституційно-правових механізмів захисту прав людини та основоположних принципів демократії, що було частково досліджено у попередніх працях автора зокрема, щодо конституційно-правового статусу стратегічних актів [1] та реалізації конституційного права на доступ до публічної інформації [2]. Багато норм Конституції України, сформульовані до появи ШІ, потребують переосмислення та адаптації до нових реалій, зокрема, у сферах, які врегульовані статтями 3, 8, 22, 28, 31, 32, 34, 41, 43. Технології ШІ, проникаючи в різні сфери суспільного життя, створюють виклики, які не були передбачені чинним конституційним регулюванням, що може зумовити необхідність внесення змін до низки статей Конституції України. Існуюча нормативно-правова база не повною мірою враховує особливості функціонування ШІ та його вплив на права людини, принципи конституційного ладу та систему державного управління. Відсутність адекватного регулювання може призвести до порушення конституційних прав громадян, ерозії демократичних інститутів та неконтрольованого розвитку технологій, а також до зловживань у сфері використання ШІ. Дослідження шляхів адаптації конституційно-правового регулювання в Україні до викликів ШІ, включаючи внесення змін до Конституції України, є нагальним завданням, що потребує якісного наукового аналізу та розробки практичних рекомендацій. Виклики, пов'язані з ШІ, зокрема можливе порушення приватності, дискримінація алгоритмів та непрозорість процесів прийняття рішень, вимагають системного перегляду засад конституційного регулювання для створення збалансованої нормативної бази, яка б враховувала як інноваційні можливості, так і потенційні загрози.

Метою дослідження є комплексний аналіз впливу ШІ на конституційно-правове регулювання в Україні та обґрунтування необхідності його адаптації до нових реалій, включаючи внесення змін до статей 3, 8, 28, 31, 32, 34, 41, 43 Конституції України. Для досягнення цієї мети необхідно виявити невідповідності між існуючими конституційними нормами та викликами, що створюються ШІ, визначити шляхи їх усунення, насамперед через внесення змін до Конституції. На основі проведеного аналізу будуть сформульовані пропозиції щодо оновлення конституційних положень та розробки спеціального законодавства, спрямованого на забезпечення захисту прав людини та основоположних принципів демократії в епоху ШІ.

Стан опрацювання проблематики. Аналіз проведених досліджень українських науковців у окресленій сфері дозволяє стверджувати, що на сьогодні вже проведено десятки ґрунтовних робіт, у яких здійснена спроба виокремити існуючі зв'язки між динамічним розвитком можливостей ШІ та ризиками, які ці процеси можуть нести для конституційних прав людини, а також пошук нових ідей для нормативного врегулювання цих процесів.

Спробую більш детально зупинитися на наукових дослідженнях, що є найціннішими для досягнення мети цієї роботи.

Авдеева Г.К. вважає, що оскільки більшість систем ШІ здійснюють обробку персональних даних, це може привести до порушення прав людини на приватне життя, яке гарантується такими статтями Конституції України: ст. 31 (таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції), ст. 32 (заборона втручання в особисте і сімейне життя), ст. 28 (заборона без вільної згоди людини застосовувати до неї медичні, наукові чи інші досліді), ст. 54 (захист

інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів) та ін. [3].

На думку Асірян С.Р., ініціативи спільного регулювання та створення єдиної правової основи можуть сприяти забезпеченню ефективного та стійкого захисту конституційних прав громадян, зокрема, захисту персональних даних і приватності у контексті розвитку ШІ [4].

У своєму дослідженні Белікова М.І. стверджує, що впровадження ШІ в судочинство є необхідним та своєчасним кроком у зв'язку із глобальною цифровізацією, проте таке впровадження ШІ повинно відповідати принципам верховенства права та конституційності [5].

Висновки наукової роботи Гиляки О.С., головним чином, зводяться до того, що існує загальне усвідомлення величезного потенціалу ШІ, його здатності змінити на краще життя людей, розширюючи, наприклад, рівний доступ до державних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта, соціальна допомога чи громадський транспорт. Проте це може спричинити нерівність, а ці технології при належному правовому врегулюванні їх застосування можуть суттєво порушувати права людини [6].

Переконливим є висновок Дорошенко Е. про те, що права людини залишаються фундаментом конституціоналізму та вимагають переосмислення в контексті нових технологій; необхідно збалансувати захист прав людини і громадянина з вимогами суспільної безпеки, враховуючи етичні, юридичні та соціальні аспекти [7].

Варто звернути увагу на колективну роботу українських науковців, в якій стверджується, що цифровий конституціоналізм знаменує трансформацію традиційних конституційних принципів у нову цифрову реальність, передбачає, що етичні правила та закони, які регулюють цифрове середовище, мають підпорядковуватися звичайним конституційним стандартам. З глобального конституціоналістичного погляду цифровізація спричиняє конституціоналізацію цифрових прав і відносин, зокрема, на рівні національного та міжнародного законодавства, сталих демократичних процедур, дотримання верховенства права, судового нагляду тощо [8].

В іншому дослідженні також міститься переконання авторів у тому, що зі становленням нової епохи, в якій ШІ відіграє ключову роль, перед людством постає завдання забезпечення прав людини, оскільки нові технології можуть бути використані для стеження і моніторингу, а також може бути упередженим і дискримінаційним, створювати ризики дискримінації, порушення приватності та втрати прозорості у процесах прийняття рішень [9].

Інноваційною є позиція, згідно з якою людству доцільно якнайшвидше імплементувати новостворену форму розумного життя у світове законодавство. Автори дослідження пропонують затвердження Резолюцією Ради Безпеки ООН Конституції ШІ та зобов'язання кожної країни відповідно оновити законодавство, переконуючи, що без державного монопольного контролю над розробкою та впровадженням ШІ можуть виникнути серйозні загрози для прав людини» [10].

Слушною аргументи Ситницької О.О. стосовно того, що модернізація Конституції України повинна враховувати виклики цифрового середовища, зокрема в контексті захисту права на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань, таємницю листування та телефонних розмов, невтручання в особисте і сімейне життя, непоширення конфіденційної інформації про особу тощо; підхід до цифрових прав у світі показує важливість їх конституціоналізації для захисту прав людини [11].

Вже довгий час залишається актуальною позиція Чалабієвої М.Р. стосовно того, що концепція «Держава у смартфоні» вимагає спеціальних конституційних гарантій для реалізації прав громадян в цифровому середовищі. Розширення цифрових прав потребує адаптації національних конституційних норм до сучасних реалій [12].

Досліджуючи конституційні гарантії прав людини Чалчинський В.І. справедливо стверджує, що цифрова епоха створює нові виклики для захисту приватності та персональних даних, які потребують перегляду конституційних гарантій [13].

Варто звернути увагу на те, що Конституція України містить спеціальну норму, яка визначає базові підходи до застосування ШІ: захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та **інформаційної безпеки** є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу (ч. 1 ст. 17).

Питання наукового дослідження зазначеної норми Основного Закону України, враховуючи нові можливості та виклики, які зумовлює інтенсивний розвиток ШІ розглядають у своїх роботах такі українські науковці як Верховцева І.Г. [14], Дунаєва Т.Є. [15], Животова К.В. [16] та Старостін О.Ю. [17].

Таким чином, аналіз праць українських та міжнародних дослідників підтверджує, що стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту створює безпрецедентні виклики для прав людини, демократичних інститутів і принципів верховенства права. У своїх дослідженнях автори одноставно наголошують на необхідності комплексного підходу до регулювання ШІ, який би враховував етичні, правові та соціальні аспекти. Зокрема, підкреслюється, що ШІ має слугувати людині, а

його впровадження повинно відбуватися із дотриманням принципів прозорості, відповідальності та недискримінації.

Виклад основного матеріалу. Для зручності викладу основних результатів цього наукового дослідження та підходів, що були використані для досягнення відповідних результатів, відобразити аналіз окремої норми Конституції України, її сьогодишній зв'язок з змінами, які супроводжуються появою технологій ШІ, а також власні пропозиції стосовно можливих змін до Основного Закону України. Одразу варто зробити застереження, що відповідні пропозиції мають на меті, головним чином, привернути увагу до можливого впливу ШІ на конституційні правовідносини, а також сприяти підвищенні якості та інтенсивності таких наукових дискусій і наступних досліджень. Крім того, варто враховувати особливості внесення змін до розділів I, III та XIII Конституції України.

1. Загальні принципи

У ч. 1 ст. 3 Конституції України закріплено, що «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю».

Загальновизнаною є позиція про те, що ШІ має розроблятися та використовуватися таким чином, щоб служити людині та сприяти її добробуту, а не становити загрозу для її життя, здоров'я, гідності та безпеки. Це означає, що при розробці та застосуванні ШІ необхідно враховувати його потенційний вплив на людину та суспільство, а також вживати заходів для мінімізації ризиків та запобігання негативним наслідкам. Використання ШІ не повинно призводити до дискримінації за будь-якими ознаками. Необхідно забезпечити контроль людини над ключовими рішеннями («human-in-the-loop» підхід).

Таким чином, ч. 1 ст. 3 можна доповнити реченням наступного змісту: «Розробка та використання штучного інтелекту повинні здійснюватися з дотриманням цих цінностей, запобігати дискримінації та забезпечувати контроль людини».

Однією з прогресивних норм Конституції України є положення ч. 1 ст. 8, згідно з якими «В Україні визнається і діє принцип верховенства права.»

Всі наукові дослідження звертають увагу на те, що застосування ШІ має відбуватися у чітко визначених законодавчих межах, з дотриманням усіх етичних норм, необхідно розробити детальні нормативні механізми, які б регулювали використання ШІ у різних сферах життя, а також забезпечували відповідальність за порушення законодавства.

Таким чином, ч. 1 ст. 8 можна доповнити реченням наступного змісту: «Застосування штучного інтелекту здійснюється відповідно до закону та етичних норм».

Ці зміни дозволять також підвищити ефективність та однозначність у правозастосуванні положень ч. 3 ст. 22 Основного Закону України, які гарантують, що «При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.» Це пов'язано з тим, що розвиток та впровадження технологій ШІ не повинні призводити до обмеження прав та свобод людини і громадянина, гарантованих Конституцією України, а навпаки, ШІ має сприяти реалізації та захисту прав і свобод.

2. Права людини

У ч.ч. 1 та 3 ст. 28 Конституції України закріплено, що «Кожен має право на повагу до його гідності... Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідкам.»

Без сумніву, використання ШІ для обробки персональних даних, медичної діагностики, проведення наукових досліджень повинно здійснюватися з дотриманням права на приватність, гідність та автономію особистості. Особливо важливо забезпечити прозорість та контроль за використанням ШІ у цих сферах, а також право людини на відмову від використання ШІ у випадках, коли це зачіпає її особисті переконання.

Враховуючи такі ризики, ч. 3 ст. 28 Основного Закону України доцільно доповнити словами «в тому числі з використанням штучного інтелекту».

У ст. 31 Конституції України окремо міститься норма, згідно з якою «Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.»

Беззаперечно ШІ може використовуватися правоохоронними органами для аналізу інформації та розслідування злочинів. Необхідні чіткі процедури та гарантії, які б запобігали зловживанням та порушенням прав людини при використанні ШІ у правоохоронній діяльності.

Враховуючи викладене, нова редакція ст. 31 може мати наступну редакцію: «Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов та іншої кореспонденції. Використання штучного інтелекту для аналізу комунікацій допускається лише на підставі закону та за рішенням суду у випадках, передбачених законом, з метою запобігання злочинів чи з'ясування істини під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо».

Продовженням захисту на конституційному рівні права на приватність є положення ч. 2 ст. 32, які на сьогодні гарантують, що «Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини».

Не викликає жодних заперечень думка про те, що використання ШІ для стеження, розпізнавання облич, аналізу поведінки та контролю за громадянами має бути чітко регламентовано законом та обмежено лише випадками, коли це необхідно для захисту національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Важливо забезпечити баланс між правом на приватність та інтересами суспільства, а також запобігти дискримінації та іншим негативним наслідкам використання ШІ.

Таким чином, ч. 2 ст. 32 може мати таку нову редакцію: «Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу, в тому числі за допомогою систем штучного інтелекту, без її згоди. Закон визначає порядок надання та відкликання такої згоди, а також гарантії захисту персональних даних від несанкціонованого доступу та використання. Кожен має право на цифрове забуття у випадках, передбачених законом».

У ч. 2 ст. 34 Конституції України деталізовано право на свободу думки і слова та закріплено положення, згідно з якими «Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – за власним вибором.»

Загальноприйнятою є підхід, згідно з яким ШІ не повинен використовуватися для цензури, маніпулювання інформацією та обмеження свободи слова. Натомість, ШІ може сприяти доступу до інформації, її поширенню та забезпеченню плюралізму думок, наприклад, шляхом розробки інструментів для перевірки фактів та боротьби з дезінформацією.

Таким чином, ч. 2 ст. 34 можна доповнити реченням наступного змісту: «Штучний інтелект не може бути використаний для цензури або обмеження свободи думки і слова.»

3. Економічні та соціальні права

У ч. 1 ст. 41 Конституції України закріплено, що «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.»

Більшість публікацій та наукових досліджень на сьогодні сходяться на думці, що застосування ШІ у сфері інтелектуальної власності потребує ретельного правового регулювання, зокрема, щодо авторських прав на твори, створені за допомогою ШІ, та відповідальності за порушення цих прав. Це стосується питань власності на алгоритми, бази даних, а також творів, створених за допомогою ШІ.

Для створення додаткових конституційних гарантій реалізації права власності у сучасних умовах існує доцільність викладу ч. 1 ст. 41 Основного Закону України у такій редакції: «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, в тому числі створеної за допомогою систем штучного інтелекту. Закон визначає правовий статус суб'єкта авторського права та об'єктів інтелектуальної власності, створених за допомогою штучного інтелекту.»

У ч. 2 ст. 43 Конституції України закріплено, що «Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.»

На сьогодні вже існує доведений факт того, що вплив ШІ на ринок праці (автоматизація, поява нових професій) потребує державного регулювання, перекваліфікації кадрів та створення нових робочих місць, а також соціального захисту тих, хто може втратити роботу через впровадження ШІ. Держава повинна вживати заходів для адаптації працівників до нових умов та забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку праці.

Враховуючи такі тенденції, ч. 2 ст. 43 Основного Закону України доцільно доповнити такими словами та реченням: «, в тому числі з урахуванням впливу штучного інтелекту на ринок праці. Держава забезпечує соціальний захист працівників, які можуть втратити роботу через автоматизацію, та стимулює створення нових робочих місць у сфері штучного інтелекту.»

Висновки.

1. Стрімкий розвиток ШІ вимагає модернізації Конституції України, яка була створена до цифрової епохи. Внесення змін до конституційних норм, таких як статті 3, 8, 28, 31, 32, 34, 41 і 43, може бути необхідним для забезпечення належного захисту прав людини, демократичних цінностей та верховенства права в умовах використання нових технологій.

2. Технології ШІ несуть в собі нові ризики для прав людини, такі як несанкціоноване стеження та збір даних, що порушують приватність, посилення цифрової нерівності через нерівний доступ до інформації та технологій, а також можливість маніпулювання громадською думкою та викривлення демократичних процесів. Відсутність адекватного регулювання може сприяти зловживанням, включаючи дискримінацію, спостереження та втрату прозорості у прийнятті рішень.

3. Трансформація традиційних конституційних принципів у цифрову реальність вимагає визнання цифрових прав як невід'ємної частини основоположних прав людини. Це включає гарантії приватності, свободи слова, захисту персональних даних і контроль над використанням ШІ, що повинно бути закріплено як на національному, так і міжнародному рівнях.

4. Забезпечення регулювання використання ШІ потребує комплексного підходу, який охоплює чітке визначення правових меж, етичних стандартів і механізмів відповідальності. Особливу увагу слід приділити прозорості алгоритмів, запобіганню зловживанням та недопущенню обмеження прав громадян.

5. Держава повинна взяти на себе відповідальність за регулювання ШІ, враховуючи вплив на ринок праці, економіку та суспільство загалом. Це включає створення умов для перекваліфікації кадрів, стимулювання нових професій, а також запровадження заходів для попередження технологічної нерівності та зловживань у використанні ШІ.

6. Ефективне регулювання впливу ШІ на конституційно-правові відносини вимагає розробки національної стратегії, яка має бути спрямована на створення правових та етичних стандартів, гармонізованих із міжнародним досвідом. Залучення до глобальних ініціатив у сфері регулювання ШІ дозволить Україні адаптувати передові практики, що забезпечують баланс між технологічним розвитком, правами людини та демократичними цінностями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Берназюк І.М. Конституційно-правовий статус та механізми реалізації стратегічних (програмних) актів: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т». Ужгород, 2017. 528 с. <https://uacademic.info/ua/document/0518U000340>.
2. Берназюк І.М. Окремі аспекти реалізації конституційного права особи на доступ до публічної інформації. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 9–14. URL: <http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/index.php/archiv?id=146>.
3. Авдєєва Г.К. Штучний інтелект і права людини: проблеми законодавчого врегулювання. *Права людини в глобалізованому світі: сучасний стан, шляхи реалізації та механізми захисту: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 19 квітня 2024 р.): ДБТУ, 2024. С. 276–280. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/jspui/handle/123456789/56814?locale=uk>.
4. Асірян С.Р. Кроки країн Європейського Союзу у напрямку захисту конституційних прав громадян в епоху штучного інтелекту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2023. № 2. С. 285–295. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2024/107.pdf.
5. Белікова М.І. Штучний інтелект в адміністративному судочинстві. *Наука і техніка сьогодні*, 2024. № 12, С. 44–52. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/16941>.
6. Гиляка О.С. Новітні технології та права людини: аналіз деяких критичних проблем цифрової ери. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30, № 2, С. 15–30. URL: <https://ccu.gov.ua/library/novitni-tehnologiyi-ta-prava-lyudyny-analiz-deyakih-krytychnyh-problem-cyvrovoyi-ery>.
7. Дорошенко Е. Механізми захисту та обмеження прав і свобод людини і громадянина в епоху штучного інтелекту та кібердемократії. *Юридичний вісник*. 2024. № 3, С. 110–120. URL: <http://yurvisnyk.in.ua/index.php/yuridichnij-visnik-3-2024.html>.
8. Костицький М.В., Бесчастний В.М., Кушакова-Костицька Н.В. Цифровий конституціоналізм: нова парадигма та перспективи розвитку в Україні. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 2, С. 9–27. URL: <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/article/view/1510>.
9. Предместніков О.Г., Ярмолук О.Ю. Проблеми захисту прав людини в епоху штучного інтелекту та машинного навчання. *Proceedings of the 11th International Scientific and Practical Conference «Challenges in Science of Nowadays»*, Washington, USA. 2023. № 156, P. 285–291. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/3486>.
10. Пряникова Поліна, Пряников Валентин. Перша у світовій історії Конституція Штучного Інтелекту, Організація Об'єднаних Націй, Нью-Йорк, 2023–2025. *International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy*. 2023. Vol. 2, № 3, P. 1–29. URL: <https://isg-journal.com/fileasxs/journals/4/articles/470/64c65c18cf60d.pdf>.
11. Ситницька О.О. Конституція України і діджиталізація нашої країни. Конституція – основа формування та удосконалення правової системи України: *Зб. матеріалів круглого столу, присвяч. 25-річчю Конституції України*. Київ: КНЕУ. 2021. С. 70–74. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/37511?show=full>.
12. Чалабієва М.Р. Становлення конституційних цифрових прав у інноваційному суспільстві.

- Конституційні засади розвитку інноваційного суспільства: зб. наук. пр. за матеріалами інтернет-конференції* (м. Харків, 25 червня 2021 р.): НДІ ПЗІР НАПрН України. 2021. С. 61–65. URL: <https://openarchive.nure.ua/entities/publication/ca2fb5d7-5b8f-4ed6-a2ea-421d4c173cb0>.
13. Чалчинський В.І. Конституційні гарантії особистих, громадянських та політичних прав людини в умовах розвитку інформаційного суспільства. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 7. С. 520–536. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/13065>.
  14. Верховцева І.Г. Глобальний кіберпростір та опір інформаційній агресії: кібердипломатія України у протидії російській інформаційній інвазії. *Глобальний кіберпростір: сучасні виклики та рішення*. 2024. С. 213–218. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/510/13505/28342-1?inline=1>.
  15. Дунаєва Т.Є. Кіберзлочинність та права людини в умовах цифровізації. *Забезпечення прав людини: національний і міжнародний виміри: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції*, Вінниця. 2024. С. 160–165. URL: <https://ippi.org.ua/zabezpechennya-prav-lyudini-natsionalnii-i-mizhnarodnii-vimiri-0>.
  16. Животова К.В. Механізми вироблення державної політики у сфері протидії дезінформації. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії. Київ. 2024. 277 с. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/9b530dd8-51e6-40ef-babd-fc5b48b9f219>.
  17. Старостін О.Ю. Забезпечення інформаційної безпеки як складової національної безпеки України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 1 (31). С. 466–472. URL: <https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/view/164>.